

RAPORT z realizacji Projektu pn. "Siekierski Zwierzyniec'2018"

Projekt pn.: "Siekierski Zwierzyniec'2018" realizowany był do marca do listopada 2018 r., a jego głównym celem było propagowanie wiedzy na temat dzikich zwierząt

spotykanych w m.st. Warszawa nad Wisłą, zwłaszcza w obrębie Siekierok oraz w rezerwacie nad jeziorkiem Czerniakowskim. Ważnym elementem zadania było także upowszechnianie informacji nt. ochrony zwierząt i motywowanie do podejmowania potrzebnych działań na rzecz zwierząt chronionych, żyjących w Warszawie.

Był to cykl aktywności edukacyjnych skierowanych zarówno do dzieci, jak i do dorosłych, tak, aby przekazywana podczas nich wiedza dotarła do jak najszerzego grona odbiorców. To kontynuacja projektu z 2017 roku, który na pewno będzie realizowany także w kolejnym 2019 roku, co będzie odpowiedzią na potrzeby i prośby jego uczestników.

W ramach projektu zorganizowano następujące wydarzenia:

- 1. Lekcje przyrodnicze dla dzieci** prowadzone w placówkach oświatowych nt. ssaków i ptaków, zwłaszcza tych będących pod ochroną mieszkających na Siekierkach i w rezerwacie przyrody Jezioro Czerniakowskie
- 2. Animacje edukacyjne nt. zwierząt** żyjących w m.st. Warszawa, zwłaszcza nad Wisłą podczas pikniku dla mieszkańców Siekierok i okolic
- 3. Przyrodnicze spaceru edukacyjne** dla mieszkańców Warszawy (starszych i młodszych) nad Wisłę (teren Natura 2000) lub do Rezerwatu Jezioro Czerniakowskie
- 4. Rodzinne warsztaty przyrodnicze**
- 5. Artykuły w Gazecie Siekierskiej** nt. zwierząt chronionych, które można spotkać w tej części Warszawy oraz prowadzonych działań projektowych
- 6. Konkurs fotograficzny dla Amatorów „Siekierski Zwierzyniec”**
- 7. Podsumowanie projektu – „Rodzinna super zabawa przyrodnicza”**

UCZESTNICZY

Do udziału w programie zostali zaproszeni wszyscy mieszkańcy Siekierok, bez względu na status materialny, wiek, zainteresowania itd. Podejmowane zadanie miało bowiem na celu zintegrować społeczność Siekierską, która składa się z bardzo różniących się od siebie osób/rodzin i przyczynić do wypromowania zdrowego, aktywnego trybu życia.

Informacja o planowanym projekcie została umieszczona w ogólnodostępnych miejscach na terenie Siekierok (sklepy, szkoła, kościół, tablice ogłoszeniowe, przychodnia itd.) i w okolicach oraz w lokalnej Gazecie Siekierskiej. Zaproszenie do udziału w projekcie pojawiło się także na stronie Fundacji www.fundacijabowarto.pl i stronie społeczności siekierskiej www.siekierki-reaktywacja.pl oraz na portalach społecznościowych.

Szacowana, choć okrojona ze względu na możliwość powtarzania się osób, łączna liczba uczestników projektu to ok. 1.000 osób. W gronie uczestników znalazły się zarówno dzieci (od 3 lat) jak i osoby dorosłe głównie mieszkańcy Mokotowa, chociaż projekt nie był zamknięty na warszawiaków z innych Dzielnic.

SZCZEGÓŁOWY OPIS DZIAŁAŃ ORGANIZOWANYCH W RAMACH PROJEKTU

- 1. Lekcje przyrodnicze dla dzieci** prowadzone w placówkach oświatowych nt. ssaków i ptaków, zwłaszcza tych będących pod ochroną mieszkających na Siekierkach i w rezerwacie przyrody Jezioro Czerniakowskie.

Do udziału w przedstawionych lekcjach zaproszone zostały przedszkolaki i uczniowie młodszych klas szkół podstawowych (do klasy III) znajdujących się na Siekierkach i w okolicach rezerwatu Jezioro Czerniakowskie (9 placówek – harmonogram warsztatów wraz z nazwami placówek został dołączony do sprawozdania). Przeprowadzono łącznie ponad 42 godziny

lekcyjne dla 1016 dzieci. Pierwsza część lekcji o ssakach trwała od 17 maja do 15 czerwca, a druga o ptakach od 26 października do 21 listopada.

Podczas zajęć o ssakach dzieci poznały wybranych przedstawicieli zwierzęcych spośród ponad 40 gatunków ssaków zamieszkujących dolinę Wisły. Zaprezentowane zostały plansze A3 ze zdjęciami następujących zwierząt: nietoperz, jeż, rzęsorek rzeczny, ryjówka, wydra, gronostaj, kuna, zając, bóbr, dzik, łoś i kret. Każdy ssak został krótko omówiony przez prowadzącą lekcje. Następnie dzieci dowiedziały się po czym można poznać, że w danej okolicy mieszka taki, a nie inny ssak. Dzieci, które poprawnie odgadywały nazwy zwierząt lub ślady ich życia otrzymywały drobną nagrodę podczas zajęć w postaci kulki filcowej, zrobionej z wełny owcy, czyli też ssaka, mającej przypominać im o tych zajęciach. Następnie dzieci dowiedziały się, którym ssakom i w jakich sytuacjach trzeba pomagać, a kiedy należy odejść od nich, gdyż nie potrzebują ludzkiego wsparcia. Na zakończenie warsztatów każde dziecko otrzymało dyplom, magnes z tropem wybranego zwierzęcia, kartę przyrodniczą (jeśli były aktywne i grzeczne) oraz dużą planszę A3 do klasy z różnymi tropami zwierząt.

W programie spotkań o ptakach znalazły się następujące zagadnienia tematyczne: Jakie ptaki żyją na Siekierkach i w okolicy, Karmienie ptaków – dlaczego nie karmimy chlebem?, Pojenie ptaków – dlaczego poimy w upał, ale nie w czasie mrozu, Pióro – wielki skarb. Przekaz i tematyka (ilość podawanego materiału) była dostosowana do wieku uczestników zajęć. Podczas warsztatów oprócz opowieści o ptakach prowadzonej przez p. Dorotę Wrońską posługiwano się także dużymi planszami ze zdjęciami omawianych ptaków oraz naturalnymi odgłosami „bohaterów” warsztatów umieszczonymi w ptasich maskotkach przedstawiających Kaczki krzyżówki, Rudzika, Podróżniczka, Wąsatkę (wszystkie ptaki można spotkać w Rezerwacie Jeziorko Czerniakowskie i nad Wisłą). Obecności maskotek znacznie uatrakcyjniła dzieciom prowadzone zajęcia, które miały możliwość samodzielnego włączenia odgłosu każdego z ptaków i pobawienia się nimi przez chwilę, po zakończonych warsztatach (sprawdziło się to zarówno w przedszkolu, jak i szkole podstawowej). Oprócz ww. aktywności podczas ptasich lekcji, bardzo ważne było także zapoznanie dzieci z ziarnami, którymi można karmić ptaki w zimie, aby wiedza ta się utrwaliła zadaniem dzieci było rozdzielenie garstki ziaren na wydruku/planszy A4 na poszczególne ich rodzaje, a następnie utworzenie naturalnego karmnika w postaci szyszki wypełnionej tłuszczem wypełnionej ziarnami rozdzielanymi przez dzieci. W każdej grupie zostawiona została ww. plansza Czym karmić ptaki oraz szyszka – karmnik. Na zakończenie warsztatów każdy z jego uczestników otrzymał dyplom udziału w projekcie z naklejką zawierającą informacje, jak należy dokarmiać ptaki i co robić, żeby im pomóc.

2. Animacje edukacyjne nt. zwierząt żyjących w m.st. Warszawa, zwłaszcza nad Wisłą podczas pikniku dla mieszkańców Siekierek i okolic.

Podczas trzech lokalnych festynów integrujących mieszkańców Siekierek można było spotkać specjalne przygotowane stanowiska z animacjami przyrodniczymi realizowanymi w ramach opisywanego projektu, które prowadziła opisywana wcześniej przyrodniczka p. Dorota Wrońska. Były one niewątpliwymi, bardzo licznie obleganymi atrakcjami podczas Siekierkowskiej Majówki – 20 maja (temat przewodni: ssaki), Czerwcówki pod Kopcem – 10 czerwca (temat główny: skamieniałości) i Święta Siekierek – 16 września (temat przewodni: ptaki). To trzygodzinne zabawy, zagadki, atrakcyjny przekaz wiedzy nt. zwierząt występujących w Warszawie, a szczególnie na Siekierkach (np. dzik, sarna, kuna, bóbr i różne gatunki ptaków) z dużym naciskiem na osobniki chronione. Ponadto w przygotowanych materiałach znalazły się także informacje gdzie szukać pomocy dla dzikich zwierząt i jak się zachowywać w przypadku bezpośredniego spotkania np. z dzikiem, padalcem lub zaskrońcem. Przedstawione były także informacje o obszarze natura 2000 nad Wisłą, który znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie Siekierek, a także o Rezerwacie Jeziorko Czerniakowskie.

3. Przyrodnicze spacer edukacyjne dla mieszkańców Warszawy (starszych i młodszych) nad Wisłą (teren natura 2000) lub do Rezerwatu Jeziorko Czerniakowskie

Zgodnie z planem zrealizowano 6 spacerów: w kwietniu, maju, czerwcu, lipcu, wrześniu i październiku, w soboty w godzinach 10 – 12 (choć niektóre z nich ze względu na rozległy

teren wybrany na przechadzkę były dłuższe). Każdy z nich miał inny temat przewodni dotyczący oczywiście zwierząt żyjących nad Wisłą i w Rezerwacie Jeziorko Czerniakowskiego, które zostaną opisane niżej. Podczas tych spotkań, prowadząca – p. Dorota Wrońska, biolog z wykształcenia, pasjonatka poznawania przyrody wokół nas, dziennikarka i twórczyni warsztatów przyrodniczych Nornik Łąking, nie tylko z niezwykłą energią opowiedziała starszym i młodszym o spotykanej faunie, ale jeszcze osadzając spacer w konkretnej konwencji tematycznej przygotowała dla uczestników zadania, dzięki którym sami na chwilę wcielili się w rolę przyrodnika amatora.

Pierwszy spacer odbył się w sobotę **28 kwietnia** przy pięknej pogodzie i bardzo dużej frekwencji, ponad 30 małych i dużych piechurów. Trasa spaceru wiodła nad Wisłę po terenie Natura 2000 Doliny Środkowej Wisły. Spacerowicze wcielili się w rolę prawdziwych tropicieli i penetrując nadwiślański teren poszukiwali i rozpoznawali tropy dzikiej zwierzyny. Głównie szukano śladów bobrów i ich żeremi znajdujących się nad Wisłą, co zresztą udało się znaleźć, a także ślady ssaków np. dzika, lisa, czy kuny. Uczestnicy otrzymali od prowadzącej plansze z tropami zwierząt, dzięki którym mogli prawidłowo rozpoznawać ślady bytności zwierząt.

Drugi spacer zorganizowany został w sobotę **19 maja**, a tym razem trasa spaceru wiodła do Rezerwatu Jeziorko Czerniakowskie. Spacer ten był w szczególny sposób dedykowany zwierzętom drapieżnym, zarówno tym, które są uznawane za miłe i pożyteczne, jak i mniej lubianym. Dodatkowo – uczestnicy sobotniej wyprawy – poznali kilka prostych przyrządów pomiarowych – narzędzi przyrodnika i obejrzeni jeden z gatunków storczyków charakterystyczny dla podmokłych łąk renaturalizowanych w naszej okolicy. Ta edukacyjna wędrowka, w której uczestniczyło 12 osób przeciągnęła się o dobre 40 minut.

Trzecie plenerowe, przyrodnicze spotkanie edukacyjne odbyło się również w sobotę, **2 czerwca**. Trasa czerwcowego spaceru wiodła po terenie Natura 2000 Doliny Środkowej Wisły. Uczestnicy mieli za zadanie znaleźć skamieniałości, piękne nadwiślańskie małże i tropów małych zwierząt i z postawionego zadania wywiązali się znakomicie. Przekonano się także, że nad siekierkowską Wisłą zanieczyszczenie powietrza waha się w przedziale 32-38, a pod Trasą Siekierkowską jest ciszej niż na szkolnej przerwie. W spacerze wzięło udział 13 osób.

Kolejny, czwarty spacer, odbywał się już na początku wakacji, bo **7 lipca**, niestety być może rozpoczęte wakacje sprawiły, że wzięło w nim udział tylko 6 osób. Trasa spaceru wiodła do Rezerwatu Jeziorko Czerniakowskie, a wyprawa miała charakter poznawczy i doświadczalny. Spacerowiczom udało się zobaczyć kraśnika sześcioplamka, barszcz zwyczajny i chroniony grzybień biały, a także zrobić badania wody i zmierzyć widoczność krążkiem Secchi'ego.

Przedostatni spacer, odbył się w sobotę **22 września** przy pięknej pogodzie i niesamowitej frekwencji. O godzinie 10-tej w wyznaczonym miejscu zbiórki przy wale przeciwpowodziowym pojawiło się 37 osób. Tym razem trasa spaceru wiodła poprzez Obszar Natura 2000 Dolina Środkowej Wisły – ścieżką ornitologiczną między ul. Rodzyńkową, a ul. Bananową. Na tym niewielkim odcinku znajduje się kilka bardzo odmiennych ptasich siedlisk. Uczestnicy spaceru mieli szansę na spotkanie z kilkunastoma gatunkami ptaków. Policzyli je, tak jak się to robi w czasie monitoringu i bilans wyszedł następujący: Mewa Sp – 35, Rybitwa Sp – 6, Mewa Srebrzysta – 2, Kaczka Krzyżówka – 6, Wrona Siwa – 10, Kormoran – 1, Gołąb Miejski – 5, Pustułka – 1, Mewa Siwa – 1, Synogarlica Sierpówka – 1 i ptaki mechaniczne, czyli samoloty w ilości 3 sztuk.

Ostatni spacer odbywał się sobotę **6 października**, a wzięły w nim udział 33 osoby. W związku ze zbliżającym się w październiku europejskim ptakoliceńcem prowadząca postanowiła, aby i ten spacer wiodł nad Wisłę, a jego tematem przewodnim były ptaki. Uczestnicy spaceru mieli szansę na spotkanie z kilkunastoma gatunkami ptaków. Policzyli je i skrupulatnie zanotowali i bilans wyszedł następujący: Wrona Siwa – 8, Gawron – 1, Sroka – 3, Szpak – 6, Dzieciół Zielony – 1, Potrzos – 1, Kormoran – 6, Wróbel – 4, Kaczka Krzyżówka 7, Czapla Siwa 3, Mewa Pospolita – 5, Mewa SP – ok. 60, Gołąb Miejski – 7 i 1 ptak mechaniczny – helikopter.

Informacja o każdym spacerze była umieszczana na stronie Fundacji, na lokalnej stronie siekierkowskiej oraz na profilach w portalu społecznościowym, na którym na każdy spacer zapraszano co najmniej 50 osób. Ponadto w miejscach publicznie dostępnych pojawiały się plakaty zapraszające na spacer. Prowadzenie spaceru ułatwiało przenośne nagłośnienie, a

dla dzieci szczególne znaczenie (zaczęły je kolekcjonować) miały pamiątkowe karty przyrodnicze ze zwierzętami lub roślinami, które spotkały podczas tych naturalnych wycieczek. Ogólnie w spacerach wzięło udział 80 osób, niektóre z nich w kilku wyprawach edukacyjnych.

4. Rodzinne warsztaty przyrodnicze

Były to stacjonarne zajęcia przyrodnicze odbywające się w biurze Fundacji Bo Warto, na które zapraszani byli starsi i młodszy członków rodzin. Informacja o proponowanych warsztatach pojawiała się na stronie internetowej Fundacji i na jej profilu facebookowym.

Każde spotkanie przebiegało według następującego schematu: krótka opowieść nt. wybranych gatunków zwierząt chronionych, czy też sposobów pomocy zwierzętom, lub problemach z jakimi spotykają się zwierzęta wolnożyjące w mieście itp. – ok. 45 min. wzbogacona filmem, ilustracjami oraz materiałem dźwiękowym oraz działanie praktyczne przybierające formy plastyczne, modelarskie itp., tak aby wzmocnić zapamiętywanie przekazywanych treści edukacyjnych – ok. 45/60 min. Odbyło się 8 takich spotkań, raz w miesiącu, a wzięło w nich udział łącznie 75 osób, niektóre z nich kilkakrotnie gościliśmy na warsztatach.

Pierwszy warsztat - **28 kwietnia** – sobota, temat: Kto ukrywa się nad Wisłą? W przygotowanej prezentacji p. Marta Strzelczyk – prowadząca cały cykl (z wyjątkiem ostatniego warsztatu) zapoznała uczestników z wydrami, jak wyglądają, gdzie mieszkają, co jedzą i jak się zachowują. Dodatkowo do prezentacji były krótkie filmiki z nagranyymi zabawami wydr, które bardzo lubią to zajęcie. Po prezentacji w części manualnej, dzieci z opiekunami tworzyli pamiątkowe obrazki z wydrami i magnesy na lodówkę.

Drugi warsztat – **12 maja** – sobota, temat: Ptasi sąsiedzi. Pani Marta zaprezentowała pięć bardzo często widywanych nad Wisłą, nad Jeziorkiem Czerniakowskim, czy też w innych miejscach Warszawy ptaków, którymi były: kormoran, czapla siwa, nurogęś, łabędź niemy i oczywiście kaczka krzyżówka. Opowiadała, wspierając się prezentacją o wyglądzie i zachowaniu tych ptaków, a na koniec swojej przyrodniczej części zaprezentowała krótkie filmiki z zachowania łabędzia i kaczki krzyżówki. W część praktycznej powstały piękne decoupage'owe podkładki pod kubek z wizerunkami łabędzi, kaczek i czapli.

Trzeci warsztat – **16 czerwca**, temat: Dzicy mieszkańcy Warszawy. Bohaterami przyrodniczej opowieści byli: dzik, kuna, jeż i nietoperz. O tym jak wyglądają, co lubią jeść, gdzie mieszkają, jak się zachowują i jak my ludzie mamy się zachować w kontakcie z nimi opowiadała, wspierając się prezentacją i filmikami p. Marta Strzelczyk. Efektem działań manualnych były piękne własnoręczne przyozdobione lniane plecaki/torby, które uczestnicy wykonali i ze sobą zabrali. A na torbach malowali lub rysowali dzikie zwierzęta używając specjalnie kupionych do tego celu szablonów lub posługując się tylko swoją wyobraźnią i korzystając ze swoich zdolności plastycznych.

Czwarty warsztat – **5 lipca**, temat: Bobry – architekci natury. Jak wygląda bóbr, gdzie mieszka, jak buduje swoje siedlisko, co je i jak ma zwyczaje to informacje, jakie zostały przekazane uczestnikom tego warsztatu o tym niezwykłym zwierzęciu. Zaś zadaniem manualnym było przygotowanie ciekawych zakładki do książek z wizerunkiem bobra, a także sklejenie i pokolorowanie gry planszowej, w którą można grać rodzinnie, poznając zachowanie bobrów. Wszyscy uczestnicy zabrali do domu właśnie takie własnoręcznie wykonane bobrowe zestawy.

Piąty warsztat: **30 sierpnia**, temat: „Jakie ryby można spotkać w Wisle?” Odpowiedź na to pytanie udzielana była przy pomocy prezentacji multimedialnej, w której zaprezentowano budowę ryby i wybrane gatunki wiślanych ryb, a były to: kielb, płoć, okoń, brzana, krąp, lin, szczupak i sum. W części praktycznej powstały piękne złote i srebrne rybne obrazy, które uczestnicy wykonali z makaronu, tektury, sprayu i kolorowych wstażek. Musiało się oczywiście wszystko świecić i błyszczeć, jak na rybce łuski przystało.

Szósty warsztat: **22 września**, temat: Co jedzą ssaki nad Wisłą? Uczestnicy poznali menu dzika, sarny, kuny, bobra, wydry i lisa i poznali znaczenie słów: roślinożerca, mięsożerca i wszystkożerca. W części manualnej zaproponowane zostało uczestnikom, podobnie jak we wcześniejszym spotkaniu, własnoręcznie namalowanie plecaka/torby bawełnianej z ornamentem zwierzęcym lub decoupage'owej podkładki pod kubek, a to z tego względu, że nie wykorzystano tych wspomnianych materiałów na wcześniejszych warsztatach, a w tych wrześniowych brały udział inne osoby.

Siódmy warsztat – **20 października**, temat: „Gdzie i jak mieszkają dzikie zwierzęta znad Wisły”. Pokazane i omówione zostały obszary chronione w Warszawie, gdzie w dużej mierze mieszkają dzikie chronione zwierzęta, a także ptasie gniazda, żeremia bobrów, nory lisie, legowiska saren itd. Manualnie uczestnicy zajmowali się tworzeniem zwierzątek z kasztanów i żołądzi oraz dekoracji, które przypominałyby wybrane „mieszkanie” zwierzęcia zaprezentowane podczas prezentacji.

Ósmy warsztat – **17 listopada**, temat: Jak dokarmiać ptaki zimą? Z przygotowanej prezentacji uczestnicy dowiedzieli się jak mądrze pomagać ptakom zimą, co można i trzeba im podawać, jak są zasady dokarmiania ptaków i co najbardziej lubią dane gatunki naszych ptasich sąsiadów. A na koniec uczestnicy własnoręcznie wykonali karmnik – szyszkę ze smalcem i nasionkami oraz karmnik z plastikowej doniczki, podstawki i sznurka.

5. Artykuły w Gazecie Siekierkowskiej nt. zwierząt chronionych, które można spotkać w tej części Warszawy oraz prowadzonych działań projektowych

W kolejnych następujących po sobie numerach Gazety Siekierkowskiej umieszczone zostały artykuły opisujące wybrane zwierzęta chronione jakie można spotkać na Siekierkach, sposoby umiejętnego pomagania dzikim zwierzętom oraz relacje z działań projektowych uzupełnione dodatkowymi informacjami przyrodniczymi.

Pierwszy kwietniowy artykuł opowiadał o jaszczurkach zwinkach, które szczególnie licznie można spotkać nad Jeziorkiem Czerniakowskim, a także o zaskrońcach i padalcach, które również się częstymi gośćmi w siekierkowskich ogródkach i garażach. Autorka podpowiadała jak je odróżnić i co zrobić, gdy staną na naszej drodze, a my nie chcemy ich mieć na swojej posesji. Drugi artykuł w maju był szczegółową relacją ze spaceru przyrodniczego wokół Jeziorka Czerniakowskiego, wzbogacony o ciekawe przyrodnicze informacje i zachęcający do udziału w kolejnych wyprawach przyrodniczych. Temat trzeciego, czerwcowego artykułu to skamieniałości, które można znaleźć w żwirku wokół Jeziorka Czerniakowskiego i w piasku nad Wisłą. We wrześniu autorka zajęła się Jerzykami, niezwykłymi ptakami, które tworzą sobie gniazda w szczelinach budynków, co często może być dla nich zgubne i o takiej sytuacji i uratowaniu jerzyków w budynku przy ul. Czerniakowskiej napisała właśnie p. Dorota. W piątym październikowym artykule autorka odpowiada na pytanie Czy ryby latają na ptakach? I Jak to się dzieje, że ryby zasiedlają niepołączone ze sobą zbiorniki wodne? W ostatnim artykule, który pojawił się w listopadowej Gazecie Siekierkowskiej królował jeź i to on był głównym bohaterem tego tekstu.

Oprócz tych ww. artykułów, których autorką była p. Dorota Wrońska, w każdym z numerów znalazły się także bogato ilustrowane pięknymi zdjęciami ptaków artykuły o ptakach siekierkowskich, których autorem był p. Marcin Koziół.

6. Konkurs fotograficzny dla Amatorów „Siekierkowski Zwierzyniec”

Konkurs był działaniem trwającym od praktycznie od początku realizacji projektu, od kwietnia, aż do końca września, do kiedy to przedłużyliśmy czas przyjmowania zdjęć, gdyż mimo intensywnego naboru i zaproszeń wciąż splotywało bardzo mało prac fotograficznych. Tematem/zadaniem konkursowym było zrobienie dobrego „zwierzęcego” zdjęcia lub reportażu z życia zwierząt i przesłanie go do biura Fundacji. Regulamin konkursu został umieszczony na stronie Fundacji Bo Warto, a zaproszenie do udziału pojawiło się na plakatach wywieszanych dwukrotnie w ogólnodostępnych miejscach na Siekierkach i w Gazecie Siekierkowskiej. Okazją do zrobienia dobrego zdjęcia były także spacerzy przyrodnicze nad Wisłą lub nad Jeziorko Czerniakowskie, do czego zachęcaliśmy wszystkich uczestników tych wypraw. Niestety tylko 6 chętnych stanęło w konkursowe szranki, było to troje dzieci i troje dorosłych. W związku z powyższym zdecydowano przyznać wyróżnienia lub nagrody wszystkim fotograficznym śmiałkom, tym bardziej, że nadesłane prace były ciekawe i dosyć dobrze wykonane. W związku z przedłużeniem terminu składania prac, ich ocena, a następnie dekoracja odbyła się na początku października podczas spotkania dla mieszkańców mówiącego o ziołach siekierkowskich. Nagrodzone prace były eksponowane w siedzibie Fundacji, aż do czasu zakończenia projektu.

7. Podsumowanie projektu

Projekt został zakończony „Super rodzinną zabawą przyrodniczą” 24 listopada w Centrum Astronomicznym na Siekierkach w godzinach 16 – 18.00. Program spotkania przedstawiał się następująco:

16.00 – 16.20 – rozpoczęcie, przywitanie i krótko o projekcie

16.20 – 17.10 – zagadki przyrodnicze

Reprezentacja rodzinne (przyjacielskie), co najmniej 2 osoby otrzymują tworzą zespół, który rozwiązuje przedstawiane zadania. Wygrywa ten zespół, który zdobędzie jak najwięcej punktów.

1. Zagadka pierwsza – rozpoznawanie zwierząt żyjących na Siekierkach lub w okolicy (10 zwierząt)
- krótka przerwa – film lub zdjęcia
2. Zagadka druga – mieszkania zwierząt
- krótka przerwa – film lub zdjęcia
3. Zagadka trzecia – rozpoznawanie zwierząt po odgłosach
- krótka przerwa – film lub zdjęcia
4. Zagadka trzecia – rozpoznawanie tropów zwierząt
- krótka przerwa – film lub zdjęcia
5. Zagadka piąta – co jedzą zwierzęta
- krótka przerwa – film lub zdjęcia
6. Zagadka szósta – rebus oraz wypatrywanie ptaków przez lornetkę

17.10 – 17.30 - film przyrodniczy Włodzimierza Puchalskiego pt.: „Zwierzęta naszych lasów” – 16,25 min. *A po filmie uczestnicy pisemnie udzielają odpowiedzi na pytanie Jakie zwierzęta były pokazane na filmie?*

17.30 – 17.45 – rozdanie nagród i fotosy – dla najaktywniejszych rodzin i za zagadki przyrodnicze na miejscu

17.45 – 18.00 – poczęstunek i nagrywanie wypowiedzi o projekcie (czy dużo się nauczyli, czego się nauczyli i czy podobała im się organizacja poszczególnych elementów, w których brali udział)

PODSUMOWANIE PROJEKTU I OCENA PRZEZ UCZESTNIKÓW

Realizacja projektu „Siekierkowski Zwierzyniec’2018” podobała się jego uczestnikom, więc wydaje się, że zakładane na początku jego organizacji cele zostały osiągnięte w stopniu zadowalającym zarówno organizatorów, jak i uczestników, którzy podczas spotkania podsumowującego działania w ramach ww. zadania wyrażali swoje zadowolenie z udziału w proponowanych aktywnościach doceniając nie tylko ich merytorykę, czy przygotowanie, ale także integrację lokalną, która była dodatkowym, nie planowanym rezultatem tych działań. Na potwierdzenie tej zapisanej wyżej oceny przytoczone zostaną opinie starszych i młodszych uczestników projektu:

„...bardzo fajnie 😊 ... dużo wiedzy podanej tak strawnie, przyswajalnie. Wielu rzeczy można doświadczyć, dotknąć, ale także pobawić się i pobyć razem z sąsiadami, rodziną, fundacją BO WARTO 😊... Naprawdę warto, dziękujemy i czekamy na jeszcze 😊”

„... Mi się bardzo podobał projekt, organizatorzy, prowadzące – szczególnie Pani Dorotka ;😊 – jej wielka pasja, wiedza... Potrafi zarażać i fascynuje mnie że zawsze jest świetnie przygotowana i przynosi ze sobą zawsze tyle ciekawych rzeczy.... Każdy spacer jest absolutnie niepowtarzalny... Rozwijają i rozbudza to zainteresowania dzieci, ale nie tylko dzieci 😊.... Bardzo dziękujemy i cieszymy się, że mogliśmy w tym Projekcie wziąć udział szczególnie w spacerach i warsztatach. Jeśli tylko będzie taka szansa i program będzie miał kolejną edycję to my koniecznie chcemy i weźmiemy w niej udział bo.... bo warto 😊”

„Wszystko nam się podobało bardzo.... Ale najbardziej jak Pani opowiadała – na tych spacerach - o ptakach – to było ciekawe....”

„Ptaki mi się podobały.... I słoń i koń ☺. Lubie te spacery....” „Spacerzy były wspaniałe i konkursy. Żałujemy, że nie udało nam się być na wszystkich warsztatach ale ogromnie fajna to aktywność.”

„Bardzo mi się podobało ☺ Sporo się nauczyłam.... O pożywieniu ptaków i o tropach i o innych rzeczach, których szkoda, że nie ma na lekcjach w szkole.”

„ tropienie śladów zwierząt było fajne. Ja bym 17 dzików wytropiła. Proszę zrobić te zajęcia dalej ☺”

I jeszcze warto zacytować w tym raporcie podsumowującym realizację Projektu „Siekierski Zwierzyniec” są oceny i opinie nauczycieli towarzyszącym dzieciom podczas warsztatów przyrodniczych nt. ptaków chronionych występujących na Siekierkach i nad Jeziorkiem Czerniakowskim. Ocena zrealizowanych zajęć była bardzo pozytywna, a nauczyciele wysoko ocenili zarówno organizację zajęć (przykładowe opinie: *„Lekcja przybliżyła dzieciom najbliższe środowisko przyrodnicze, uświadomiła, jak wiele zwierząt żyje w najbliższej okolicy”, „Zakres tematyczny – bardzo dobrze dobrany do wieku dzieci, różnorodna tematyka – nazwy zwierząt, ich czaszki, skóry tropy bardzo zaciekały 5-latkę”, „Zajęcia były bardzo ciekawe, różnorodny sposób pokazania i przekazania informacji o zwierzętach wokół nas”, „Dzieci na zajęciach były zainteresowane, co świadczy o tym, że tematyka i sposób przekazu wiedzy był trafny”, „Zajęcia przygotowane, ciekawie poprowadzone, bogata treść, dzieci zainteresowane zadawały dużo pytań”, „Zajęcia ciekawe, dużo pomocy do zajęć i gadżety, które zachęcały dzieciaki do myślenia”, „Duży plus za: kapitalne zdjęcia, pomoce edukacyjne, ciekawostki podane w świetny sposób, plus za pomysł z urządzeniem do mierzenia hałasu. Ogólnie bardzo fajne zajęcia”, „Zajęcia ciekawe, poprowadzone bardzo profesjonalnie, z dużym zaangażowaniem”, „Zajęcia bardzo ciekawe. Chętnie poleciłabym innym szkołom i z przyjemnością wzięliśmy w nich udział”, „Podsumowując zajęcia – bardzo dobra organizacja, ciekawa i przydatna tematyka. Panie w odpowiedni sposób do wieku dzieci przekazały im najważniejsze treści”, „Ważne, cenne, interesujące zajęcia. Dziękujemy!”).*

I na koniec jeszcze kilka wypowiedzi nauczycieli dotyczących odpowiedzi na pytanie czy organizacja takich zajęć przyrodniczych jest potrzebna (*„To przyroda wokół nas – warto znać nazwy najczęściej występujących zwierząt”, „Dzieci często nie wiedzą jakie zwierzęta żyją wokół nich i czym się żywią i jak żyją”, „Ze względu na tzw. Znieczulicę ludzi wobec krzywd innych, dobrze byłoby zaznajamiać następnego pokolenie z faktem, że nie żyjemy tutaj sami i należy pomagać zwierzętom w okolicy”, „Zdecydowanie jest potrzebna, wbrew pozorom dzieci często nie znają zwierząt zamieszkujących w Warszawie”, „Organizacja zajęć na temat zwierząt chronionych jest bardzo potrzebna. Uczy szacunku do otaczającej przyrody”, „Tak, wiele dzieci nie wiedziało, że w Warszawie żyją chronione gatunki ptaków”, „Tak, uwrażliwia dzieci na środowisko przyrodnicze w mieście. Zachęca do obserwacji i wzbogaca wiedzę”, „Oczywiście. Chociażby kwestia karmienia ptaków – dzieci później same uświadamiają rodziców, że nie wolno karmić chlebem”).*

Uczestnicy projektu w rozmowach z przedstawicielami Fundacji jednogłośnie podkreślili potrzebę organizacji tego typu działań. Tak więc opinie tego typu zdecydowanie motywują Fundację do kontynuacji podjętego projektu, a zwłaszcza zajęć w placówkach oświatowych.

